

Dr. Janez Bleiweis – zdravstveni prosvetitelj Dr Janez Bleiweis – health educator

Zvonka Zupanič Slavec*

Deskriptorji
zgodovina medicine
zdravstvena vzgoja
Bleiweis Janez

Izvleček. Dr. Janez Bleiweis, zdravnik in živino-zdravnik, se je s svojo dvojno izobrazbo uveljavil na večih področjih življenja in dela med Kranjci v drugi polovici 19. stoletja. Čeprav je večino svojih ustvarjalnih moči posvetil politiki, je s svojim delom vtisnil pomemben pečat tudi veterinarskemu izobraževanju in živinozdravniški praksi. Mesto tajnika cesarsko-kraljevske Kmetijske družbe mu je dalo priložnost, da se prek Novic uveljavi tudi kot pisec poljudnih prispevkov s področja zdravstva. Članki so večinoma posvečeni problematiki kužnih bolezni, koz in kolere, nevarnostim stekline, prenosljivosti zoonoz na človeka. Pisani so v preprostem, širokem krogu bralcev razumljivem jeziku, so poučni, zdravstveno prosvetiteljski in naperjeni proti vraževerstvu. V njih propagira cepljenje proti kozam, širjenje osebne in splošne higijene v borbi proti koleri in prinaša novice o spoznanjih razvijajoče se medicine. Med organiziranimi akcijami borbe proti koleri ni deloval le na ravni organizatorja, bil je tudi vodja bolnišnice za zdravljenje kolere v Ljubljani. Mesto ravnatelja porodnišnice na Ajdovščini mu je dalo priložnost, da se poglobi v problematiko velike smrtnosti med porodnicami in otročnicami zaradi poporodne sepse. Tukaj je z razširitvijo prostorov porodnišnice izboljšal dano stanje. Še ena vidna vloga je pomembna za zdravnika dr. Janeza Bleiweisa: mesto deželnega poslanca. Izkoristil je dano priložnost v korist kranjskega zdravništva. Vsa opravljena dela uvrščajo dr. Janeza Bleiweisa med pomembne zdravnike in zdravstvene prosvetitelje svojega časa.

Descriptors
history of medicine
health education
Bleiweis Janez

Abstract. Thanks to the quality of his combining knowledge in two different sciences, Dr Janez Bleiweis, the medical doctor and veterinarian, made himself valued in various spheres of life of the Carniola of the 19th century. Although most of his creative power was dedicated to politics, he also made valuable contributions in veterinary education and practice. As the secretary of the Agricultural Society he had opportunity to make himself known as a writer of popular articles on various health topics published in the newspaper »Novice« (The News). Most of his articles dealt with contagious diseases, such as smallpox and cholera, as well as with the danger of rabies and transmission of zoonoses to human. They were written in a clear and simple language, accessible to a wide readership. The articles were intended to enlighten and educate the public, and thus combat superstition. The author propagated vaccination against smallpox, promoted personal and general hygiene as an effective tool in the battle against cholera, and informed the readers about the latest achievements in the field of medicine. In addition to mounting campaigns against cholera, he also ran a Ljubljana hospital providing treatment to cholera patients. As the director of Ajdovščina Maternity Hospital, he concentrated on the problems of high mortality due to postpartum sepsis. He managed to improve the existing conditions by extending the hospital facilities. The functions of county delegate to the Parliament was another important task assigned to Dr Janez Bleiweis, and he performed it to the great benefit of Carnolian medicine. Thanks to all these outstanding accomplishments, Dr Janez Bleiweis ranks as one of the most important doctors and health educators of his time.

*Asist. mag. Zvonka Zupanič Slavec, dr. med., Inštitut za zgodovino medicine Medicinske fakultete, Zaloška 7a, 1105 Ljubljana.

Uvod

Kranjski rojak dr. Janez Bleiweis je bil pomemben mož slovenskega političnega in kulturnega življenja, s svojim strokovnim znanjem je pripomogel k razvoju veterinarskega študija in k širjenju živinozdravniške prakse, kot zdravnik pa predstavlja prosvetitelja, bojevnika za zdravstveno šolstvo, za izboljšanje bolnišničnega dela ter materialnega in socialnega stanja zdravnikov na Kranjskem. Mesto deželnega poslanca mu je namreč omogočalo, da se je v drugi polovici 19. stoletja lahko potegoval za globalne spremembe v zdravstvu na Kranjskem.

Slovcem je ime dr. Janeza Bleiweisa, viteza Trsteniškega (1808–1881), dobro znano. Poznamo ga z različnih področij njegovega življenja in dela, največ pa vemo o njem kot o politiku, »dolgoletnem najodličnejšem zagovorniku in neustrašnem branitelju deželnih in narodnih pravic slovenskega ljudstva«, kot je o njem leta 1909 zapisal njegov vnuk, psihiater dr. Demeter Bleiweis (1). Spominjamo se ga tudi kot dolgoletnega urednika Kmetijskih in rokodelskih novic ter Pratique, kot živinozdravnika, manj pa kot zdravnika. Pa je prav to bil njegov prvotni poklic. Po t. i. filozofskem oddelku srednje šole v Ljub-

Slika 1. Dr. Janez Bleiweis – vitez Trsteniški.

ljani se je 1826 vpisal na dunajsko medicinsko fakulteto in jo po 6 letih končal z zagovorom disertacije v latinskem jeziku *De hirudine medicinali* (O zdravlilni pijavki). Za doktorja zdravilstva je bil promoviran 15. oktobra 1832 (2). Ob promociji je moral zagovarjati 14 tez, večino znanstvenih, dve med njimi pa sta se bolj na splošno nanašali na zdravniški poklic (3). Takratni študijski program dunajske medicinske fakultete je zahteval, da diplomanti opravijo tudi tečaj iz porodništva. Delal je na porodniški kliniki pri dunajskem profesorju dr. Kleinu, učencu znamenitega učitelja Boëra. Izpopolnjevanje je zaključil 8. julija 1838 in prejel diplomu magistra porodništva. Ni pojasnjeno, piše profesor Borisov, kateri motivi so ga pripeljali do odločitve, da se dodatno izpopolni še v živinozdravniški stroki, vendar vemo, da je 10. februarja 1834 vstopil kot penzioner (štipendist) v cesarsko-kraljevski (c.-kr.) živinozdravniški zavod na Dunaju. Leto kasneje, natančneje 1. avgusta 1835, pa je imel v žepu že diplomu živinozdravnika (4).

Bleiweis je med leti 1836–1841 deloval na dunajski živinozdravniški šoli, nato pa kot veterinar v Ljubljani. V tem prispevku je pozornost prvenstveno posvečena Bleiweisu zdravniku. Seveda sta se njegovi dve izobrazbi, zdravniška in živinozdravniška, skozi življenje nenehno prepletali, vendar mu je ravno mesto deželnega živinozdravnika odprlo pot do tajnika c.-kr. Kmetijske družbe in s tem do *Novic*, časopisa, ki je njegovo zdravstveno prosvetiteljsko besedo ponesel v skoraj vsak slovenski dom.

Zdravstveno stanje med Slovenci sredi 19. stoletja

To stoletje je čas, ko se je kolo znanosti na različnih področjih začelo vrteti hitreje. Je čas turbulentnih tokov, ko so se nova spoznanja vse hitreje porajala, a se večinoma mukoma uveljavljala v vsakdanjem življenju, hkrati čas, ko sta si bila v zdravstvu znanost in šarlatanstvo huda konkurenta, čas boja znanstvene medicine za svoje pravo mesto med prebujenimi narodi. V 19. stoletju so se ljudje hudo bali vsega, od banalnih, bi rekli danes, nalezljivih bolezni, kot so ošpice, škrlatinka in davica, do hudih epidemij kužnih bolezni. Te so bile strah in trepet vsega prebivalstva. Kuga se je sicer umaknila, a nič manj smrtonosne niso bile koze. Gorja s tem še ni bi bilo konec, saj je Evropo v 19. stoletju začela vse pogosteje obiskovati kolera. Spomnimo se različnih knjižnih del in filmov, ki nam opisujejo brezupno stanje v medicini. Za steklino so umirali ne le lovci in gozdarji, ampak predvsem kmetje, vranični prisad (antraks) je napadal črede in tudi ljudi, saj je bila higiena na zelo nizki stopnji.

Cepljenje proti kozam, čeprav znano že med starimi Kitajci, ko so kraste koz posušili in nato ljudem prah »cepili« na nosno sluznico, se je kot praktični princip preneslo v Evropo šele proti koncu 18. stoletja. Zaslužna lady Montagu, žena angleškega diplomata v Turčiji, se je seznanila z lokalnim načinom prenosa kužnine s kozave govedi na človeka. Angleški zdravnik Edward Jenner (1749–1823) je z večletnim eksperimentiranjem to potrdil in spoznanja objavil v delu *An Inquiry into the Causes and Effects of the Variolae Vaccinae* (1798) (O delovanju in učinkih cepiva proti kozam) (5). Ker so bile koze ena najhujših nadlog takratnega evropskega človeka, se je Jennerjevo odkritje kot blisk razširilo po vsem zahodnem svetu. Tudi k nam! Dr. Vincenc Kern, njegova družina izvira najverjetneje iz okolice Kranja, je že 1798 prinesel med Slovence vakcinacijo. Še v is-

tem letu je napisal knjižico o kozah v nemškem jeziku *Errinerungen ueber die Einfuehrung der Blättern-Einpfung im Hertzogtum Krain von Vinzenz Kern*, naslednje leto pa jo je Valentin Vodnik prevedel v slovenščino in naslovil *Nauk od kose stavljenja* (1799). V obeh različicah so po zgodovinskem uvodu v sedmih točkah pojasnjeni razlogi za cepljenje proti kozam. Cepljenje se je kmalu razširilo po Dolenjski, Notranjski, Gorenjski in drugod. Na tem mestu ne bi bilo odveč omeniti, da so koze 1801 na Postojnskem pokopale 3000 ljudi, da je v istem letu v ljubljanski škofiji podleglo 1200 otrok in da so bili na račun teh dramatičnih števil v času Ilirskih provinc izdani predpisi za zatiranje koz. Že leta 1812 je bilo na Kranjskem cepljenih 7200 otrok, leta 1814 pa so pri sprejemih v državno službo zahtevali potrdilo o cepljenju. V letu 1822 je bilo predpisano splošno in obvezno cepljenje, dve leti za tem pa so že predpisali kazen za prikrivanje bolnika s črnimi kozami (6). Takrat se začne revolucionarno poslanstvo zamisli o vnosu majhne količine blage kužnine v zdrav organizem, ki kot odgovor izdela protikužnino. Toda, kako prepričati nevedno, sicer vsega hudega vajeno, a prestrašeno ljudstvo o dobronamernosti cepljenja, o njegovi zdravilni moči? Ne smemo pozabiti, da je 19. stoletje še polno vraževerja, predvsem pa je ljudstvo mislilo, da če Bog tako hoče, se pač morajo kloniti njegovi volji.

Pomen higiene, bivanjske in osebne čistoče ter čistoče okolja je poudarjal že eden prvih higienikov Nemeč Johann Peter Frank (1745–1821) (7), vendar do pojava kolere in vsaj približnega vedenja o njenem širjenju ni pridobil kaj prida veljave. Ko pa je spoznanje, da je kolera »bolezen umazanih rok«, prišlo do zavesti ljudi, se je tudi higiena pričela izboljševati.

Niso bile le koze, kolera, nalezljive otroške bolezni in steklina patologija tedanjega časa. Res pa je, da je njihov delež prevladoval v vsej takratni obolevnosti našega človeka.

Od sredine 19. stoletja dalje je čas izrednih dosežkov v medicini: odkritje učinkovitih anestetikov (etra, dušikovega oksidula ali t. i. smejalnega plina, kloroforma), odkritje antiseptice, uspešno delujočih kemikalij proti sepsi (škotski kirurg Lister, 1867) ter aseptice, tj. sterilnih pogojev za delo v kirurgiji (odkritelj nemški kirurg Bergmann, 1891) (8). Tudi bakteriologija se je v 19. stoletju silovito razmahnila. Tisočletna želja, iztrgati naravi skrivnost o prenosu bolezni, je bila v drugi polovici 19. stoletja razvozлана. Abstraktni pojem antičnih miazem, Fracastorovo (1478–1553) renesančno ugibanje o obstoju nevidnih snovi, ki povzročajo bolezen, pa prizadevanja Slovenca Marka Antona Pleničiča (1705–1786) in njegove teorije o specifičnih povzročiteljih posameznih bolezni so našli odgovor v Pasteurjevih in Kochovih odkritjih.

In kakšno je bilo zdravstveno stanje sredi 19. stoletja na Kranjskem? Kranjska je bila pretežno agrarna dežela. Njeno prebivalstvo je od časov cesarice Marije Terezije in njenega sina Jožefa II. imelo šole, s tem pa tudi večjo stopnjo pismenosti. Leta 1786 je Ljubljana, in z njo dežela Kranjska, dobila svojo prvo deželno in civilno bolnišnico (9). Pred tem je bilo stacionarno zdravljenje v glavnem v rokah cerkve, »špitali« pa so bolj kot zdravstveno opravljali socialno in karitativno dejavnost: kot ubožnice, sirotišnice, zatočišča za onemogle, ostarele, osamljene, najdenčke in podobne socialne kategorije. Za časa Jožefovega prosvetljenega absolutizma je Kranjska dobila tudi prvo zdravstveno šolo,

Mediko-kirurški učni zavod. Njeni učenci so se lahko izučili za ranocelnike, magistre kirurgije in porodništva, od 1795 naprej pa tudi za veterinarje. Praktične vaje so potekale v civilni bolnišnici na Ajdovščini. V revolucionarnem letu 1848 so se na Mediko-kirurškem učnem zavodu potegovali za prehod v medicinsko fakulteto, žal pa tega niso dosegli, in kar je še huje, licej so oblasti celo zaprle. Med zdravstvenimi šolami je ostala le babiška. Tako je Ljubljana šele 1919 dobila svojo medicinsko fakulteto (10).

Če so nam uvodne misli pomagale predstaviti stanje v zdravstvu sredi 19. stoletja, takratno zdravstveno problematiko, higieno in obrobno tudi socialno stanje, si lahko znotraj tega okvira predstavljamo naloge slovenskega zdravstvenega prosvetitelja dr. Janeza Bleiweisa.

Bleiweisov boj proti kozam in koleri

Pred stoletjem in pol je bilo med Slovenci malo sredstev javnega obveščanja v današnjem pomenu besede, zato so toliko večji odmev imeli prispevki, pisani v najbolj branem časopisu *Kmetijske in rokodelske novice*. Bleiweis je v njih dodobra izkoristil vse možnosti, da je Slovence sprotno seznanjal z novostmi tudi s področja zdravstva, in to štiri desetletja! Njegovim člankom o nalezljivih boleznih, predvsem kozah, koleri, steklini, vraničnem prisadu in drugih, sledimo kar od začetka izhajanja *Novic*. Članki so pisani poljudno, razumljivo najširšim množicam, vsebinsko izhajajo iz takratnega znanja v medicini in poskušajo kmečkega in neukega človeka prosvetljevati ter spodbujati k upoštevanju novih medicinskih spoznanj v vsakdanjem življenju. Tako je zapisal Ivan Prijatelj v Duševnih profilih slovenskih preporoditeljev: »Primitivne razmere takratnega Slovenstva so nanesele, da je moral biti kmetijski in rokodelski list dolgo časa obenem glasilo celokupne slovenske kulture. V prosvetnem oziru je Bleiweis v njem stavil nalogo iztrebljati v narodu vraževerstvo. Izogibajoč se sicer verskih vprašanj, se urednik *Novic* ni strašil puliti plevel babjeverstva tudi tam, kjer se je to bilje širilo – na polju naboženstva« (11).

Veliko prostora v *Novicah* je Bleiweis namenil boju proti vraževerstvu, ki ga je bilo še posebej veliko med ljudstvom, tako v primeru cepljenja proti kozam. Zapisal je: »Le malo je taci ljudi, ki nočejo te velike dobrote spoznati, od katerih visoke časti vredni gospod opat Slomšek takole pišejo: Sovražnik človeške sreče zoper ta božji dar ljudi podpihuje, de pravijo, kakor de bi to delo kaj ne pomagalo. Drugi gučajo, kakor de bi zdej ljudje zastran vpeljanih osepenc poprej merli, ker se truplo prav ne iztrebi. Vse to so prazne neumne misli. Nekteri clo basajo, de se po stavljenih kozah sveti kèrst zgubi in hudimu podpiše. Kaj taciga misliti ali ziniti je greh. To učijo krivi preroki neumne ljudi, kterim se za špeh in klobase sladkajo« (12). Tako vidimo, da se je Bleiweis pri preganjanju vraževerja skliceval celo na samega škofa Slomška! Njegov publicistični trud se je obrestoval s širjenjem cepljenja proti črnim kozam.

Pojav kolere v Evropi žal ni zaobšel slovenskega prostora, kar nekajkrat je oplazila deželo Kranjsko, najhuje pa je bilo v letih 1836, 1849, 1850, 1855 in 1866 (13). V medicinskih krogih je kmalu obveljalo spoznanje, da je kolera »bolezen umazanih rok«, med preprostim ljudstvom pa je bilo potrebno ogromno truda, da bi se izboljšale sanitarne

Slika 2. Potrdilo o cepljenju proti kozam iz Bleiweisovega časa.

in higienske razmere. Tukaj je Bleiweis ponovno opravil svoje poslanstvo zdravstvenega prosvetitelja. O »bljuvodrski iz Jutrovih dežel«, kot je kolero imenoval, je ne le pisal v Novicah, aktivno se je udeleževal tudi različnih akcij za njeno zatiranje. Največ je napravil s sodelovanjem v zdravstvenih komisijah, ki so precej izboljšale higienske razmere na Kranjskem. Ko se je 1831 kolera prvič pojavila na Ogrskem in Avstrijskem, je med ljudstvom zbudila splošen preplah. Presenečeni pa niso bili le prebivalci, ampak tudi zdravstvo. Prvi ukrepi, ki naj bi zajezili njeno širjenje, so bili podobni kot nekoč pred širjenjem kuge: karantensko ali t. i. kontumačno službo so postavili na meji med Kranjsko in Hrvaško v obliki sanitetnih kordonov. Ker je bilo rezultatov malo ali nič, so sanitetne kordone kmalu razpustili, propagirali pa predvsem osebno čistočo (14).

Slika 3. Strah pred cepljenjem proti črnim kozam – angleška karikaturna.

Bleiweis je v Novicah o koleri pisal skozi svoje celotno štiridesetletno urednikovanje. Njegovi prosvetiteljski članki zelo dobro zrcalijo stanje tedanjega zdravstva in s tem povezano vso nemoč ob epidemijah neznanih »bljuvodrisk«. Članki *Kako s človekom ravnati, kteriga je kolera napadla in kjer ni zdravnika na pomoč*, *Zdraviteljska pisma od kolere 1–4* in številni drugi so ljudem stregli s koristnimi napotki v boju proti njej, krvnega davka pa kljub temu niso mogli preprečiti. Leta 1855 je med 19000 bolniki na Kranjskem umrlo kar 5748 ljudi (15). Tudi Bleiweisova skepsa v zvezi s kolero veje iz enega izmed njegovih člankov iz leta 1855. Takole pravi: »Nič ni verjeti, da bi se ta bolezen spet ne ponovila. Leto dan se ta bolezen kuje ali kuha in iz slamnate bilke bo še poskočila in po ljudeh lomastiti jela« (16). Na Kranjskem je bila takrat ustanovljena vrhovna deželna zdravstvena komisija (Gubernial-Sanitäts-Commission). V njej je deloval tudi Bleiweis. Leta 1851 je bil imenovan še za člana deželnega stalnega zdravstvenega sveta in na tem mestu ostal vse do 1870, ko je kranjska javna zdravstvena služba doživela reorganizacijo. Z Djurom Matijo Šporerjem je sestavil strokovno navodilo v zvezi s kolero, naslovljeno *Vorschrift über das bei der Cholera Epidemie* (17). Podpiral je predlog zdravstvene komisije iz l. 1848, da se v primeru ponovnega izbruha kolere Kranjska razdeli na okraje. Ob novem valu te bolezni leta 1866 so na Bleiweisovo pobudo v Ljubljani ustanovili zasilno bolnišnico (Choleraspital) v poslopju liceja na današnjem Vodnikovem trgu. Vodil jo je sam Bleiweis (18). Na seji deželnega zbora je v istem letu tudi predlagal, naj v Ljublja-

ni preskrbijo mrliške vozove in kljub nasprotovanju knezoškofijskega ordinarata z zamisljivo uspešnostjo.

Bleiweis ni dočakal razkritja skrivnosti, kaj povzroča kolero. Leta 1883 je Kochu uspelo izolirati *Vibrio cholerae* in s tem dokazati nalezljivost te bolezni (19).

Za ljubljansko porodnišnico

Leta 1861 je bil dr. Janez Bleiweis imenovan za ravnatelja porodnišnice na Ajdovščini. Ob svojem delu se je seznanil s perečo problematiko zavoda in na seji deželnega zbora poročal: »Že vlani sem tožil, kako en leta sem se množi porodnišnica, kako vse mrgoli otročnic in ravno toliko otrok; večidel je zdaj po 56 otročnic in ravno toliko otrok v njej; vse je natlačeno, da celo na tleh morajo ležati... Vstopimo najpoprej v porodnišnico našo in pregledimo stan bolnikov lanskega leta, ko je porodna vročica (Puerperalbrand) razsajala v njej. Od 299 otročnic jih je zbolelo 88, tedaj 29,4 %, od teh jih je umrlo 28, tedaj 31,8 %. Pomislimo v lanske tri mesece, kako je bilo s to kugo; julija meseca 36,3 % in septembra 66,6 %, paniški strah je presunjal vsacega in noseče ženske so se bale te smrtno hiše; vodja porodnišnice dr. Valenta je že na tem bil, da je hotel zapreti te sobe...« (20).

Po vsem zapisanem je Bleiweis predlagal, da porodnišnico povečajo za eno nadstropje. Njegov predlog je bil sprejet in s tem je bila tudi zmanjšana smrtnost med porodnicami.

Bleiweis deželni poslanec

Kako velika osebnost je živela v dr. Janezu Bleiweisu, nam pove njegovo mnogovrstno delo in bogastvo njegovih, v svet poslanih idej. Tako je med drugim čutil, da zdravstvo potrebuje svoje strokovne zbirke, in je deželnemu zboru predlagal, da podpre vzdrževanje obstoječe patološko-anatomske zbirke. Konec 18. stoletja jo je ustanovil bretonski magister kirurgije in porodništva ter predavatelj na Mediko-kirurškem učnem zavodu Baltazar Hacquet (1739–1815) (21). Bleiweis je tudi videl prihodnost medicine v novih tehničnih pripomočkih ter naročil za bolnišnico mikroskop in nov kirurški inštrumentarij. V letu 1871 je deželnemu zboru predlagal odpravo najdenišnic in reorganizacijo dobrodelnih zavodov na Kranjskem, in sicer tako, da bi se zdravniško delo ločilo od administrativnega.

Zanimiva je utemeljitev predloga dr. Bleiweisa za povečanje števila okrajnih zdravnikov na Kranjskem. Na seji deželnega zbora 26. septembra 1874 je svoj predlog zagovarjal takole:

»Slavni zbor! Po navadnem parlamentarnem običaju sem dobil nalogo, da opravičim in utemeljim predlog o povečanju števila okrajnih zdravnikov na Kranjskem. Menda se mi ni treba spuščati v dolgo in široko razpravo o tej stvari, ki je že od leta 1871 na dnevnem redu v tej zbornici in ki je bila od slavnega zbora vselej soglasno sprejeta. Naj spregovorim nekaj besed o tej zadevi.

Ko so leta 1850 na Kranjskem osnovali okrajna glavarstva, je dobil vsak politični okraj po enega okrajnega zdravnika. Tako je bilo do leta 1870, torej celih 20 let. Ko pa je leta 1870 prišlo do nove organizacije okrajnih zdravnikov, po kateri so dobili večjo plačo,

so število zmanjšali ravno na polovico. Kaj takega, gospoda moja, se ni zgodilo v nobeni drugi deželi! Ni mi znano, ali je visoka vlada, ker je dala večjo plačo, to naredila zato, da bi nekaj prihranila, in je namesto dveh postavila enega. Gotovo je le, da to nikakor ni upravičeno, kajti državni stroški niso manjši zavoljo diet, dežela pa ima večje stroške s tem, ker mora plačevati potnino. Če mora okrajni zdravnik potovati po več okrajih, je gotovo veliko več stroškov.

Deželni odbor, deželni zbor, deželni zdravstveni svet so se brž oglasili za večje število okrajnih zdravnikov in deželna vlada sama jih je podprla in potem smo poleg prejšnjih 5 zdravnikov dobili še dva: za črnomeljski okraj enega in drugega za litijski okraj. Le še trije okraji so ostali brez svojega zdravnika: radovljiški, kamniški in krški. Radovljica, ki je od nekdaj imela okrajnega zdravnika, prav tako pa tudi Kamnik, morata v potrebi na posodo jemati zdravnika. Radoveljčani v Kranju, Kamničani pa v Ljubljani. Če pogledamo število prebivalcev okrajev, ki imajo po enega zdravnika, vidimo npr., da imata krški in novomeški okraj več kot 94000, Ljubljana (okolica) in Kamnik več kot 88000, Kranj z Radovljico tudi več kot 80000 duš. Vprašam torej, ali niso take razmere same po sebi krivične glede na druge okraje? Nazadnje pomislimo še na to, da so se v zadnjih letih zelo pomnožile kuge živine. Turška kuga je pred nami vsak hip. Dve leti se že borimo z njo in se je ogibamo. In bog ve, ali jo bomo odpravili, če ogrska vlada ne bo naredila enake postave, kakršna ima veljavo pri nas, za zmerom. Moramo pa tudi še pomisliti, in vsi gospodje, ki so bolj v letih, dobro vedo, da tudi toliko človeških kužnih bolezni kakor zadnje leto ne pomnimo. Koze (osepnice) so bile sicer zmeraj, toda pomislimo, koliko jih imamo zdaj in kako stanovitna je postala ta kuga. Vzemimo miliarijo, differijo in prepričali se bomo, da je treba vsaj toliko zdravnikov, kot smo jih imeli poprej.

Ne rečem, da bi slavna vlada ne znala ugovarjati, češ, če hočete zdravnika, plačajte ga sami! Dobro! Jaz koncediram to, četudi nazadnje ne vemo, zakaj plačujemo toliko davkov. Sicer pa mora država skrbeti za zdravstvene razmere, da se kuge ne širijo, kar spada v tako imenovano zdravstveno policijo (Sanitätspolizei). Da pa je to mogoče, je treba hitre pomoči. Le-ta pa ni mogoča, ker mora, če se pokaže kaka bolezen v Bohinju, glavar radovljiškega okraja pisati v Kranj po zdravnika, morda pa je ta zdravnik prav takrat v Poljanah blizu Idrije, pretečejo dnevi in dnevi, preden more priti v Bohinj, in škoda je potemtakem vedno večja.

Mislím, da je iz tega malega dokazana živa potreba, da nam vlada da še tri okrajne zdravnike, to je, da vsak okraj dobi svojega okrajnega zdravnika. Zato mislim, da bo slavni deželni zbor, kakor poprej tako tudi danes, soglasno pritrtil mojemu predlogu. Kar zadeva formalno rešitev te zadeve, mislim, naj se deželnemu odboru da nalog, da ta sklep izpolni«.

Večkrat je Društvo zdravnikov na Kranjskem prosilo Bleiweisa, da je kot dolgoletni licejski predavatelj sodne medicine poročal o svoji sodnomedicinski kazuistiki. Leta 1878 ga je ob njegovih 70-letnici Društvo imenovalo za častnega člana.

Zaključek

Dr. Janez Bleiweis se je s svojim dolgoletnim zdravstvenoizobraževalnim in prosvetiteljskim pisanjem v Kmetijske in rokodelske novice, z vodenjem porodnišnice na Ajdovščini, predavanjem sodne medicine na Mediko-kirurškem učnem zavodu ter kot deželni poslanec vedno znova srečeval z zdravstveno problematiko na Kranjskem. S svojim delom na vseh teh različnih področjih zdravstva se je tudi kot zdravnik neminljivo zapisal med velike slovenske zdravnike.

Literatura

1. Bleiweis D. Dr. Janez Bleiweis kot zdravnik in živinozdravnik. In: Tominšek J, ed. *Bleiweisov zbornik*. Ljubljana: Matica slovenska, 1909: 320–7.
2. Anon. Janez Bleiweis. In: Slovenski biografski leksikon I. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1926: 42–7.
3. Bleiweis D. Dr. Janez Bleiweis kot zdravnik in živinozdravnik. In: Tominšek J, ed. *Bleiweisov zbornik*. Ljubljana: Matica slovenska, 1909: 21.
4. Borisov P. Dr. Janez Bleiweis – zdravnik in zdravstveni prosvetitelj. In: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 1983: 158.
5. Sigerist H. *Grosse Ärzte*. München: J F Lehmanns Verlag, 1954: 229–36.
6. Anon. Okrožnica c. kr. ilirskega gubnija v Ljubljani. *Laibacher Zeitung 1824*: 24.
7. Meyer-Steinieg T, Sudhoff K. *Geschichte der Medizin im Überblick mit Abbildungen*. Jena: Verlag von Gustav Fischer, 1928: 352.
8. Glesinger L. *Povijest medicine*. Zagreb: Školska knjiga, 1978: 245,247.
9. Rijavec L. *Ljubljanske bolnišnice, prispevek k njihovi zgodovini*. Ljubljana: Uprava Kliničnih bolnišnic, 1960.
10. Pintar I. *Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1939.
11. Borisov P. Dr. Janez Bleiweis – zdravnik in zdravstveni prosvetitelj. In: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 1983: 164.
12. Bleiweis J. Stavljanje koz ali osepenc je velika dobrota! *Novice 4; 1846*: 83.
13. Anon. *Občeraumljivo poučilo o koleri in odredbah zoper njo*. Ljubljana: Klein in Kovač, 1892.
14. Borisov P. Dr. Janez Bleiweis – zdravnik in zdravstveni prosvetitelj. In: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 1983: 165–6.
15. Mal J. *Zgodovina slovenskega naroda*. Celje: Družba sv. Mohorja, 1928–1939: 453.
16. Bleiweis J. Kolera je stara bolezen. *Novice 13; 1855*: 299–300.
17. Borisov P. Dr. Janez Bleiweis – zdravnik in zdravstveni prosvetitelj. In: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 1983: 167.
18. Borisov P. *Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgije na Slovenskem*. Ljubljana: SAZU, 1977.
19. Glesinger L. *Povijest medicine*. Zagreb: Školska knjiga, 1978: 233.
20. Borisov P. Dr. Janez Bleiweis – zdravnik in zdravstveni prosvetitelj. In: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 1983: 169–70.
21. Pintar I. *Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1939: 19–22.

Prispelo 1.12.1995